

4. Коменский Я. А., Локк Дж., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / Сост. В.М. Кларин, А.Н. Джурицкий. – М. : Педагогика, 1988. – 416 с.
5. Левківський М.В. Історія педагогіки. Підручник / М. Левківський, Д. Пащенко. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 380 с.
6. Макаренко А.С. Методика виховної роботи / А.С. Макаренко. – К. : Рад. шк., 1990. – 366 с.
7. Чередов И.М. Формы учебной работы в средней школе : кн. для учителя / И.М. Чередов. – М. : Просвещение, 1988. – 160 с.
8. Шацкий С.Т. Педагогические сочинения / С.Т. Шацкий // Вибрані твори в 7-ми томах. – Т. 2 : – М., 1958. – 424 с.

References

1. Bilyk T.S. Pedagogichni umovy formuvannya u maibutnikh uchyteliv humano-osobystisnoho pidkholu v protsesi nabuttia pedagogichnoi osvity / T.S. Bilyk // Suchasni naukovy doslidzhennia u psykholohii ta pedahohitsi – prohres maibutnoho : Zbirnyk naukovykh robit uchasnykiv mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Odesa, 20-21 travnia 2016 roku). – Odesa : HO «Pivdenna fundatsiia pedahohiky», 2016. – S. 43-46.
2. Entsyklopediia osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy ; holovnyi red.. V.H. Kremen. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
3. Karuk I.V. Nastupnist u vykorystanni problemnoho metodu navchannia yak odyz iz zasobiv aktyvizatsii piznavalnoho interesu doshkilnykiv ta molodshykh shkoliariv // Innovatsiini naukovy doslidzhennia u haluzi pedahohiky ta psykholohii: Materialy vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, M.Zaporizhzhia, 3-4 liutoho 2017 r. – Zaporizhzhia : Klasychnyi pryvatnyi universytet, 2017. – S. 10-15.
4. Komenskiy Ya. A., Lokk Dzh., Russo Zh.-Zh., Pestalottsy Y. H. Pedahohycheskoe nasledye / Sost. V.M. Klaryn, A.N. Dzhurynskiy. – M. : Pedahohyka, 1988. – 416 s.
5. Levkivskiy M.V. Istoriia pedahohiky. Pidruchnyk / M. Levkivskiy, D. Pashchenko. – Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 2016. – 380 s.
6. Makarenko A.S. Metodyka vykhovnoi roboty / A.S. Makarenko. – K. : Rad. shk., 1990. – 366 s.
7. Cheredov Y.M. Formy uchebnoi raboty v srednei shkole : kn. dlia uchytelia / Y.M. Cheredov. – M. : Prosveshchenye, 1988. – 160 s.
8. Shatskiy S.T. Pedahohycheskye socheneniya / S.T. Shatskiy // Vybrani tvory v 7-my tomakh. – T. 2 : – M., 1958. – 424 s.

УДК 37.014(477.43)

МАЛОВІДОМІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ ВІННИЧЧИНИ ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.

Н. Б. Хамська

У статті на основі комплексу загальнонаукових та історико-педагогічних методів висвітлено маловідомі педагогічні ідеї найвизначніших педагогів Вінниччини 17– початку 20 століття. З'ясовано значення ідей педагогів Вінниччини для розвитку вітчизняної педагогіки. Зроблено узагальнення про те, що педагогічна думка Вінниччини ХІХ – поч. ХХ ст. розвивалася в руслі демократичної та гуманістичної традиції.

Ключові слова: освіта, братські школи, підготовка учня до життя та праці, національний характер освіти.

THE LOWEST PARTS OF THE HISTORY OF THE PEDAGOGICAL OPINION OF VINYANCHIYA XIX – XX CENTURY

N. B. Hamska

On the basis of the general scientific and historically-pedagogical methods the article highlights not very well known pedagogical ideas of the most prominent Vinnytsia region pedagogues in the seventeenth – in the beginning of the twentieth century. The importance of Vinnytsia region pedagogues' ideas for the development of the national pedagogics is clarified. A conclusion is made, that pedagogical thought in the Vinnytsia region in the seventeenth – in the beginning of the twentieth century developed in the direction of the democratic and humanistic ideas.

Keywords: education, brotherly schools, preparation of pupils for life and work, national character of education.

Першими її представниками були філософи, філологи й теологи-викладачі братських шкіл (Атанасій Кальнофойський, Софроній Почаський та ін.). Педагоги другої половини ХІХ ст. – послідовниками К. Д. Ушинського, виступали за демократизацію освіти, навчання рідною мовою, виховання дітей на засадах народності. Серед них – Т. Г. Лубенець, М. М. Коцюбинський, М. Д. Леонтович.

Сучасний розвиток вітчизняної історико-педагогічної науки характеризується акумулюванням нових знань, отриманих внаслідок поглибленого аналізу особливостей становлення освіти в різних регіонах

нашої країни. Свідченням цього є поява досліджень, присвячених окремим аспектам історії педагогічної думки Правобережної України, Галичини, Закарпаття, Слобожанщини тощо.

Педагогічна думка Вінниччини частково відображена в загальних дослідженнях із історії освіти в Україні, і Поділля, зокрема, а також у працях, присвячених персоналіям окремих педагогів (М. І. Коцюбинського, М. І. Пирогова, Т. Г. Лубенця та ін.). Вагомий внесок у висвітлення діяльності та поглядів визначних педагогів нашого краю зробили такі дослідники, як В. Я. Волошина, М. Г. Вороліс, Л. М. Дровозюк, О. Ф. Кошопал, Т. О. Столярчук, М. М. Собчинська, В. М. Окорков, С. Ф. Русова, М. К. Чалий та ін. Незважаючи на проведену дослідниками значну роботу щодо з'ясування різних аспектів зазначеної проблематики, поки що відсутня спеціальна узагальнююча праця, у якій би було повно, усебічно розкрито історію педагогічної думки Вінниччини й оцінено внесок представників нашого краю щодо становлення вітчизняної та світової педагогіки. Ми розглядаємо наше дослідження як спробу підступитися до вирішення цього масштабного завдання.

Перші писемні свідчення про відомих педагогів, які жили і працювали на Вінниччині, відносяться до першої третини XVII ст. Передусім, це згадки про викладачів Вінницької братської школи, відкритої у 1632 р. Петром Могилою, Атанасієм Кальнофойським та Софронієм Почаським.

Атанасій Кальнофойський був відомим богословом і літератором, належав до культурно-освітнього гуртка митрополита Петра Могилы, так званого «Могилянського Атенею». У Вінниці він написав свій відомий твір «Тератургіма», який сучасні науковці оцінюють як визначну пам'ятку українського літературного бароко. Твір справив великий вплив на розвиток проповідницької літератури та був одним із зразків риторики. Оскільки вивченню риторики приділялась значна увага в тогочасних школах, твір Атанасія Кальнофойського став корисним навчальним посібником з цього предмета. Він мав виховний вплив на майбутніх українських священиків, яких готували у братських школах [1, с.384].

Софроній Почаський закінчив братську школу, здобув вищу освіту за кордоном і став професором риторики Київської та Вінницької братських шкіл. У 1638 р. був призначений ректором Києво-Могилянської академії. Йому належить твір, присвячений Петру Могилі «Евхарістеріон, або вдячність за фундування школи» [1, с.378].

У новий час, зокрема у другій половині XIX ст. у нашому краї на освітянській ниві трудився Михайло Андрійович Тулов (1814 – 1882). У 1839 р. він був призначений старшим учителем російської словесності Вінницької гімназії, а протягом 1853-1857 рр. – директором Немирівської гімназії, однієї з найкращих гімназій у краї. Завдяки йому цей навчальний заклад набув ще більшої слави. Навесні 1862 р. М. А. Тулова призначили відповідальним за відкриття на Правобережній Україні народних шкіл і він з великим завзяттям узявся за справу. М. А. Тулов критично ставився до тодішніх реформ у середній освіті, уважав недоцільним поділ гімназій на реальні та класичні, адже, на його думку, класична гімназія, у навчальному плані якої велика кількість годин відводилася на латинь, нехтує «позитивними», тобто природничими науками. Крім того, він уважав, що загальноосвітня школа має бути однаковою для всіх дітей, а для професійної освіти потрібно відкривати спеціальні школи, у яких би навчалися випускники середніх шкіл. Говорячи про мету шкільної освіти, М. А. Тулов підкреслював: «Достоїнство школи насамперед, і більш за все, залежить від того, якою мірою вона зможе прищепити учням любов до науки, до праці, розвинути в них почуття честі, обов'язку...» [7, с.77]. Як бачимо, думки педагога збігалися з поглядами багатьох прогресивних педагогів того часу, зокрема, К. Д. Ушинського, М. І. Бунакова.

В умовах заборони царським урядом української мови в галузі освіти, книгодрукування, М. А. Тулов відстоював право українських дітей навчатися рідною мовою. Він навіть написав низку праць з українського мовознавства: «О малорусском правописании» (1879), «О малорусском произношении» (1880). Йому належать також літературознавчі праці: «О процессе поэтического творчества» (1881), «Очерки истории языкознания» (1882).

До плеяди визначних вітчизняних педагогів XIX – поч. XX ст. належав Тимофій Григорович Лубенець (1855-1936), який упродовж 1878 – 1883 рр. учителював у с. Рачки (тепер с. Кірова Немирівського району, Вінницької області). Тут він написав підручник для початкової школи «Сборник арифметических задач» і посібник з розвитку мови «Родная нива». Працюючи в сільській школі, педагог вивчав побут селян, народні традиції, записував народні пісні, навчав своїх учнів складати вірші, чимало з яких містяться в його «Щоденниках». Зразки народної творчості подолян подано в його підручниках. Тимофій Григорович був одноступенем і послідовником К. Д. Ушинського, поділяв його погляди щодо народності виховання, уважав, що українські діти мають учитися рідною мовою, вивчати історію, літературу свого народу. Т. Г. Лубенець багато зробив для розробки теорії та методики початкового навчання, вивчення проблем виховання, освіти дорослих, дошкільного виховання, підготовки вчителів. Він написав понад 30 підручників та посібників для народної школи, багато книг та статей з педагогіки.

Т. Г. Лубенець уважав, що рідної мови дітей варто навчати насамперед на фольклорному матеріалі – казках, думах, баладах, піснях, притчах, – адже їхня мова яскрава, мелодійна, багата, до того ж ці твори –

мудрі за змістом, повчальні для життя. У 1883 р. під псевдонімом Норець виходить його український буквар «Граматка», у якому вміщено чимало фольклорних творів. У передмові до підручника зазначено: «Спостереження підтверджують, що розвиток у дітей інтересу, уваги і пам'яті – цих основних психічних функцій, без яких навчання неможливе, перебуває в повній природній залежності від рідної мови дітей» [2, с. 34]. Тимофій Григорович дбав про розвивальний характер змісту освіти та методів навчання, про забезпечення активності, свідомості, самостійності учнів у процесі засвоєння знань, формування умінь і навичок. Важливого значення він надавав науковості навчального матеріалу, зв'язку теорії з практикою.

Того ж року під псевдонімом Т. Хуторний Т. Г. Лубенець видав україномовну «Читанку», яка є наступним після «Граматки» підручником. Статті підручника розповідають насамперед про життя, побут та працю трудового народу. Дбаючи про збагачення знань дітей про природу і суспільство, педагог водночас зорієнтовував зміст своїх підручників і методичних посібників на розвиток розуму дитини, критичності мислення, уміння порівнювати, зіставляти, розрізняти суттєве і другорядне.

Т. Г. Лубенець різко критикував зміст тогочасної освіти за те, що він не виходив за межі елементарної грамотності й не міг забезпечити повноцінну підготовку дітей до життя. Освіта, на його переконання, є важливим джерелом прогресу, тому народна школа не може обмежуватися вузькими рамками елементарної писемності. Найважливішим завданням народної, тобто початкової школи, педагог вважав збагачення розуму дитини повноцінними знаннями, що готували її до життя та праці в суспільстві, яке постійно розвивається. Водночас школа повинна справляти і виховний, гуманізуючий вплив на душу дитини.

У своїх творах Т. Г. Лубенець багато уваги приділяв розкриттю суті загальних категорій педагогіки, зокрема принципів і методів навчання та виховання, питанням особистості вчителя. Справжній учитель, на його думку, перебуває в невинному русі вперед, постійно поповнює свої знання, удосконалює майстерність.

Визначним педагогом Вінниччини досліджуваного періоду був Михайло Михайлович Коцюбинський (1864-1913), ім'я якого носить Вінницький державний педагогічний університет. Письменник народився 17 вересня 1864 р. у Вінниці, де пройшло його дитинство та юність. У 1891 р. М. М. Коцюбинський при Вінницькому реальному училищі екстерном склав іспит на звання народного вчителя. Упродовж 11 років він учительовав у Вінниці, Станіславчику, селах Михайлівка і Лопатинці. Про учителя з теплотою згадують його учні. Так, Є. Бакша пригадує: «Ласкавий з дітьми, він зумів зразу завоювати нашу загальну симпатію, і нам вчитися з ним було легко й приємно. Михайло Михайлович був не тільки нашим вчителем, але й вихователем і другом. У вільний від навчання час він читав нам доступні нашому розвитку свої та інших авторів твори і тим розвинув нашу любов до України». Подібні спогади про свого наставника залишили Микола та Михайло Мельникови, А. Мончинський. Він "... умів до дітей підійти, – згадував А. Мончинський, – не примушував їх "зубрити" і працював з ними щодня, але діти слухали його; він умів чергувати працю з розвагою" [5, с.40-42].

Талановитим організатором народної освіти на Вінниччині на поч. ХХ ст. був письменник, юрист, громадський діяч Дмитро Васильович Маркович (1848 -1920) – племінник етнографа, викладача Немирівської гімназії Опанаса Марковича, чоловіка письменниці Марко Вовчок. У 1914 -1917 рр. Д. В. Маркович обирався депутатом (гласним) Вінницького повітового та губернського земств, Вінницької міської Думи. Будучи членом комісії з питань освіти Вінницького повітового земства, він підготував доповідь «Про недоліки шкільної освіти», у якій відстоював принцип народності освіти, наголошував на необхідності навчання українських дітей рідною мовою. При цьому він опирався на ідеї К. Д. Ушинського, Б. Д. Грінченка, М. О. Корфа. «Нехтування материнською мовою, – зазначав Д. В. Маркович, – призводить до загальновідомих і сумних наслідків – слабого розвитку писемності, відсутності інтересу до знань, особливо сильного рецидиву неписьменності». Він критикував шкільні програми та підручники за відірваність від життя, відсутність у них відомостей про рідний край. На його думку, підручники не сприяли швидкому навчанню дітей читання та осмисленню прочитаного насамперед тому, що в них не було «нічого близького і рідного українській дитині – описувалася чужа природа, чужі люди, чужі звичаї» [4, с.278].

Д. В. Маркович запропонував Вінницькій повітській управі самостійно запровадити навчання в народних школах українською мовою й вивчення в них географії України. Пізніше, уже після падіння самодержавства, у період розбудови української державності Дмитро Васильович сприятиме відкриттю в краї українських початкових і середніх шкіл, організації вчительських курсів. У 1918 р., перебуваючи на посаді Генерального Судді Української Народної Республіки, він, з огляду на велику кількість безпритульних дітей, які з'явилися в результаті революційних подій, багато зусиль доклав для розробки законів про опіку. У статті «Опіка» в газеті «Нова рада» Д. В. Маркович пропонує надавати право опіку. Лише рішенням суду і виключно родичам дітей, щоб уникнути зловживань. З його ініціативи у

1918 р. розпочало свою діяльність Товариство розповсюдження технічної освіти на Поділлі та було засновано агрономічний технікум.

Високо цінувала діяльність Д. В. Марковича Софія Федорівна Русова (1856-1940). Працюючи у журналі “Світло”, вона опублікувала в 1911 р. статтю “Українські земства в справі заведення народної освіти”, у якій писала про успіхи Вінницького земства у відкритті шкіл. Упродовж 1909-1911 р. щоліта С. Ф. Русова з сім’єю жила у придбаній у Вінниці садибі. Тут вона заприятелювала з освітянами Ц. Лозинським, В. Сніжинським, Д. В. Марковичем. У Вінниці вона була й у справах, працюючи в уряді УНР. Софія Федорівна виступала на з’їзді вчителів Вінниччини. У нашому місті у 1918 р. було видано її “Початковий підручник французької мови задля самонавчання і перших класів гімназії з французько-українським словарем”, який проілюстрував український художник, учитель Вінницької гімназії І. М. Шульга [6, с.32-57].

Славетним педагогом нашого краю був Микола Дмитрович Леонтович (1877-1921). Він народився в селі Селевинцях Брацлавського повіту Подільської губернії. Після закінчення духовної семінарії з 1 вересня 1899 р. працював учителем співів та арифметики Чуківської второкласної школи на Вінниччині, яка готувала вчителів для церковнопарафіяльних шкіл. Згодом викладав ще й географію та російську мову. У Чукові молодий учитель зумів зацікавити учнів хором та грою в оркестрі. Для організації оркестру він на власні кошти купував інструменти. Уже через кілька місяців оркестр виступав на дитячих ранках і літературно-музичних вечорах. Селяни з великим задоволенням збиралися на виступи оркестру. Через деякий час М. Д. Леонтович працював учителем церковного співу і чистописання в Тиврівському духовному училищі, де організував учительський хор, самодіяльний оркестр, із яким виступав на урочистостях.

Згодом педагог переселився до м. Гришино (тепер Червоноармійськ) на Донбасі, де отримав посаду викладача співів у залізничній школі. Висока культура, душевність, лагідність і особлива відданість музиці привернули до нього увагу вчителів і учнів школи. Тут він також створив аматорський хор, який виступав у багатьох містах Донбасу. Одна з його учениць згадувала: «Скрізь нас зустрічали дуже добре. Співали ми безкоштовно. Микола Дмитрович любив свій хор, піклувався про кожного співака. Ми також любили його і ніколи не підводили свого Батька» [3, с.20]. Однак обставини склалися так, що М. Д. Леонтович змушений повернутися на Поділля. З жовтня 1908 р. він викладає співи в Тульчинській жіночій епархіальній школі. Тут він також працює з жіночим хором, організовує музично-театральні вистави, очолює місцеву «Просвіту».

М. Д. Леонтович багато зробив для розвитку методики навчання музики. Він уважав, що основою навчання дітей має бути народна пісня. Свої погляди на викладання музики виклав у підручнику «Практичний курс навчання співу в середніх школах». Складаючи його, композитор не мав перед собою подібних зразків. Це була перша українська книга для навчання дітей співу. У ній були враховані досягнення тогочасної педагогічної науки. У побудові свого підручника М. Д. Леонтович спирається на теорію ладового ритму свого учителя Б. Яворського, водночас використовує народну ладову систему. Саме в цьому найяскравіше виявилось його новаторство як педагога-методиста. Особливу увагу педагог приділяв розвитку музично-слухових уявлень та музично-творчих здібностей, музичної пам’яті дітей, чому слугували розроблені ним завдання, музичні диктанти. Він першим у вітчизняній музичній педагогіці запровадив методику оптимального розкриття художньо-потенційних можливостей учнів шляхом спрямування їхніх зусиль на творчі спроби в композиції. З цього погляду підручник М.Д. Леонтовича значно випередив подібні видання інших авторів.

У вивченні нотної грамоти композитор використовував евристичний метод, який спонукав учнів до самостійного аналізу музичних явищ, узагальнень та висновків. Подаючи пісенний матеріал для вправ, М. Д. Леонтович враховував фізіологічні особливості співочих голосів дітей шкільного віку. Серед запропонованих пісень чимало суто дитячих – веснянок, сюжетних, ліричних, жартівливих, побутових, історичних пісень, які викликають естетичну насолоду. На думку педагога, зміст пісень є важливим джерелом виховання морально-етичних і патріотичних почуттів учнів. Відомо, що, працюючи вчителем співів, Микола Дмитрович вивчав з хорами також російські, білоруські, грузинські, польські, єврейські, чеські, німецькі, італійські пісні.

Можна лише пошкодувати, що підручник М. Д. Леонтовича не був надрукований одразу після його написання, адже відомо, що перші навчальні книги з музики з’явилися лише після Другої світової війни. Проте праця М. Д. Леонтовича не втратила свого педагогічного значення й сьогодні. Підручник «Практичний курс навчання співу в середніх школах України» виданий у 1989 році і заслуговує, щоб стати настільною книгою сучасного учителя музики.

Отже, педагогічна думка Вінниччини XVII – поч. XX ст. розвивалася в руслі демократичної та гуманістичної традиції. Першими її представниками стали філософи, філологи і теологи-викладачі

братських шкіл (Атанасій Кальнофойський, Софроній Почаський та ін.), діяльність яких сприяла розвитку освіти та підготовці вітчизняних науковців і вчителів.

Педагоги другої половини XIX ст. були послідовниками К. Д. Ушинського, виступали за демократизацію освіти, навчання рідною мовою, виховання дітей на засадах народності.

Т. Г. Лубенець, розвиваючи педагогічну науку й методику початкового навчання, поглибив розуміння принципів науковості й наочності навчання, зв'язку теорії з практикою, зробив вагомий внесок у теорію розвивального навчання. Найважливішим завданням народної школи вважав розумовий розвиток дитини та підготовку її до життя, домагався, щоб школа справляла гуманізуючий вплив на дітей, обґрунтував професійні та моральні вимоги до особистості вчителя, запропонував шляхи удосконалення його підготовки.

Демократизмом і гуманізмом відзначаються педагогічні погляди М. М. Коцюбинського, який у своїх творах проводив думку про освіту як загальне благо, наводив приклади народних педагогічних традицій, критикував недоліки сімейного виховання. Письменник майстерно розкрив дитячу психологію, порушив питання дитячої безпритульності та згубного впливу вулиці.

М. Д. Леонтовичем був написаний перший український підручник із музичного виховання школярів, побудований на ідеях прогресивної дидактики.

Література

1. Возняк М. Історія української літератури / М. Возняк. – Львів, 1992. – С. 383-385.
2. Волошина В.Я. Педагогічна й освітня діяльність Т.Г. Лубенця / В.Я. Волошина. – К., «Академія». – 1999. – 125 с.
3. Завальнюк А.Ф. Микола Леонтович. Листи, документи, духовні твори / А. Ф. Завальнюк. – Вінниця : Нова книга. – 2007. – 272 с.
4. Маркович Д.В. Доклад № 166 Винницькому П'ятому очередному Земському Собранию // Рекрут В. «З людьми і для людей...» (Дмитро Маркович в українському національно-визвольному русі: кінець XIX початок XX ст.). – Вінниця, 2006. – С. 278-290.
5. Окорков В.С. Педагогічні ідеї М.М. Коцюбинського / В.С. Окорков. – К.: Радянська школа. – 1969. – 164 с.
6. Русова С.Ф. Українські земства в справі заведення народної освіти / С.Ф. Русова // Світло. – 1911. – Кн.3. – Листопад. – С. 32-57.
7. Серішев Я.М., С.П.Стельмах. Педагог, учений, письменник / Я.М. Серішев, С.П. Стельмах // Радянська школа. – 1989. – №11. – С. 76-78.

References

1. Vozniak M. Istoriiia ukrainiskoi literatury / M. Vozniak – Lviv, 1992. – S. 383-385.
2. Voloshyna V.Ia. Pedagogichna y osvithnia diialnist T.H. Lubentsia / V.Ia. Voloshyna. – K., «Akademiia». – 1999. – 125 s.
3. Zavalniuk A.F. Mykola Leontovych. Lysty, dokumenty, dukhovni tvory / A. F. Zavalniuk. – Vinnytsia: Nova knyha. – 2007. – 272 s.
4. Markovych D.V. Doklad № 166 Vynnytskomu Piatomu ocherednomu Zemskomu Sobranyiu // Rekrut V. «Z liudmy i dlia liudei...» (Dmytro Markovych v ukrainському natsionalno-vyzvolnomu rusi: kinets KhIKh pochatok KhKh st.). – Vinnytsia, 2006. – S. 278-290.
5. Okorkov V.S. Pedagogichni ideii M.M. Kotsiubynskoho / V.S. Okorkov. – K.: Radianska shkola. – 1969. – 164 s.
6. Rusova S.F. Ukrainski zemstva v spravi zavedennia narodnoi osvity / S.F. Rusova // Svitlo. – 1911. – Kn.3. – Lystopad. – S. 32-57.
7. Serishchev Ya.M., S.P. Stelmakh. Pedagog, uchenyi, pysmennyk / Ya.M. Serishchev, S.P. Stelmakh // Radianska shkola. – 1989. – №11. – S. 76-78.

УДК 159.99

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

О. В. Литвак

orcid.org/0000-0001-5362-670X

Стаття присвячена проблемі психологічного розвитку творчого мислення особистості молодшого школяра. Автор обґрунтував доцільність розгляду цього питання на сучасному етапі розвитку суспільства, свідчить про надання більшого значення творчості, необхідність розвитку творчого мислення, наголошує, що формування творчої особистості школяра – одне із ключових компетентностей сучасної української школи.

Метою статті є теоретичний аналіз психологічних особливостей розвитку творчого мислення молодших школярів. У статті проаналізовано різні підходи щодо пояснення поняття «мислення», «творче мислення», визначено структуру цього феномену, висвітлено особливості прояву мисленнєвої діяльності учнів початкової школи. Згідно з цим, визначено мету і завдання констатувального експерименту, методи і форми визначення рівня розвитку творчого мислення молодших школярів.

Розглянуто взаємозв'язок між процесом формування творчого мислення дітей та педагогом, від того, як він організовує навчання, а також від того, чи сам учитель є творчою особистістю. Також стисло охарактеризовані основні новоутворення молодшого шкільного віку: теоретичний аналіз, внутрішній план дій, рефлексія.

Слід зазначити використання праць вітчизняних і закордонних дослідників, які писали за цією тематикою.

Текст статті засвідчує хороший рівень підготовки автора, його компетентність у цій проблемі та відповідне уявлення про особливості розвитку творчого мислення молодших школярів. Під час дослідження встановлений факт тотальності дитячої творчості, що зумовлює відповідну організацію дитячої діяльності задля розвитку їхніх творчих здібностей.

Ключові слова: молодший школяр, мислення, творча діяльність, творче мислення, теоретичний аналіз, пізнавальний процес, формування, внутрішній план дій, рефлексія.

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF CREATIVE INTELLIGENCE OF CHILDREN OF YOUNG SCHOOL AGE

O.V. Litvak

The article is devoted to the problem of psychological development of creative thinking of the personality of junior schoolboy. The author substantiated the expediency of considering this issue at the present stage of development of society, demonstrates the greater importance of creativity, the need for creative thinking, emphasizes that the formation of a student's creative personality is one of the key competences of a modern Ukrainian school.

The purpose of the article is theoretical analysis of psychological peculiarities of the development of creative thinking of junior pupils. The article analyzes different approaches to explaining the concept of "thinking", "creative thinking", the structure of this phenomenon is determined, the peculiarities of the manifestation of mental activity of primary school pupils are highlighted. According to this, the purpose and tasks of the recording experiment, methods and forms for determining the level of development of creative thinking of junior pupils are determined.

The relationship between the process of forming the creative thinking of children and the teacher, on how he organizes studies, and also on whether the teacher himself is a creative person is considered. Also briefly described the main neoplasms of the junior school age: theoretical analysis, internal plan of action, reflection.

It should be noted the use of works of domestic and foreign researchers who wrote on this topic.

The text of the article shows a good level of preparation of the author, his competence in this problem and the corresponding idea about the peculiarities of development of creative thinking of junior pupils. During the research, the fact of the totality of children's creativity is established, which determines the appropriate organization of children's activities for the development of their creative abilities.

Keywords: junior schoolboy, thinking, creative activity, creative thinking, theoretical analysis, cognitive process, formation, internal plan of action, reflection.

Динамізм сучасних суспільних змін орієнтує дитину на розуміння непрогнозованості змісту та кількості знань, які вона засвоює в стінах школи. Їй необхідні якісно нові знання про себе, про